

UNIVERSITATEA BUCUREȘTI
FACULTATEA DE SOCIOLOGIE ȘI ASISTENȚĂ SOCIALĂ

TEZĂ DE DOCTORAT

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

Rezumat

Coordonator: **prof. univ. dr. Pavel ABRAHAM**

Doctorand: **Otilia Elena NISTOR** (căsătorită **FILIP**)

BUCUREȘTI

APRILIE 2012

Motto:

*Sociologia este o știință reflexivă
care nu poate face abstracție de interesele, valorile, sentimentele, predispozițiile
celor care definesc și redefinesc realitatea socială,
fie ei sociologi sau profani.*

Ion Ungureanu, *Paradigme ale cunoașterii sociologice*

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

FILIP

Rezumat

Otilia

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

Rezumat

Otilia FILIP

Criminalitatea organizată este o sintagmă care apare tot mai frecvent în discursul politic de la nivel internațional, în media, în forumurile economice globale dar și în strategiile naționale de securitate ale statelor. Caracterul transnațional al criminalității organizate, formele și dezvoltarea pe care a luat-o în ultimii douăzeci de ani, influența asupra mediului social, economic și politic, modalitățile insidioase de penetrare a acestor medii și amenințarea pe care o reprezintă la adresa statelor conferă multitudinii faptelor infracționale care se regăsesc sub acest concept calitatea de fenomen. Dacă perspectiva juridică asupra sa este întâlnită în lucrări de specialitate sau abordări ale unor organizații și instituții internaționale și naționale, perspectiva sociologică este mai puțin abordată. Din aceste considerente, propunem în teza noastră doctorală o analiză sociologică a fenomenului criminalității organizate dinspre palierul teoretic, general spre palierul concret, al desfășurării sale în România, cu intenția identificării și oferirii unor posibile soluții de reducere și ameliorare a acțiunii sale distructive asupra societății și asupra instituțiilor statului.

Demersul nostru urmărește o perspectivă de echilibru între abordarea teoretică și cea concret – empirică sau, după formularea profesorului Ion Ungureanu, între direcția *formală* și direcția *substanțială* în sociologie, reținând că prima *a eșuat într-o abordare cantitativă care impune atâtea restricții corelațiilor sociologice încât demersul matematic al cunoașterii marginalizează importanța sau semnificația enunțului sociologic propriu* – zis, în timp ce ultima *privilegiază atât de mult principiile teoretice ale sociologiei încât se uită fundamentul lor empiric, factual, făcând enunțurile sociologice teoretice prea generale și prea abstracte pentru a mai putea fi verificate și aplicate*¹.

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

FILIP

Rezumat

Otilia

Vedem perspectiva sociologică asupra criminalității organizate ca un demers complex organizat în jurul următoarelor întrebări: (1) cum definim criminalitatea organizată, (2) ce teorii și modele explicative descriu cel mai bine criminalitatea organizată, (3) care este cadrul juridic și instituțional de prevenire și combatere a criminalității organizate, (4) care este dinamica și evoluția criminalității organizate în România, (5) cum este descrisă conexiunea dintre criminalitatea organizată și corupție în România. Vom începe astfel lucrarea cu definirea obiectului de studiu, parcurgând în continuare teorii și modelele explicative la care argumentăm puncte de vedere proprii. În efortul de relaționare a cadrului teoretic cu cel practic, examinăm cadrul juridic și instituțiile de combatere a criminalității organizate transnaționale la nivel global, apoi european și, în final, național. Deschidem astfel perspectiva examinării dinamicii și evoluției criminalității organizate în România

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

Rezumat

Otilia FILIP

sprijinindu-ne în principal pe datele și informațiilor cantitative și calitative disponibile din ultimii cinci ani. În fine, identificarea unui element constant, deopotrivă în abordarea teoretică și practică, orientează demersul nostru către prezentarea unui studiu de teren privind relaționarea dintre criminalitatea organizată și corupție în România.

Dezvoltând prezentarea succintă a principalelor teme care constituie perspectiva noastră sociologică asupra criminalității organizate, definim conceptul de criminalitate organizată în capitolului I al tezei, pornind de la primele studii dezvoltate de Școala de la Chicago în deceniile de început ale secolului trecut. Urmărim astfel interpretarea americană care încearcă inițial să suprapună conținutul a două concepte, cel de *criminalitate organizată* și cel de *mafie* pentru ca, ulterior să înglobeze și activitatea unor entități infracționale mai recente. În același timp, observăm cum, pe continentul european, conceptul de *criminalitate organizată* încorporează treptat noi formule de cooperare infracțională, care nu sunt organizații în sensul tradițional al termenului. Integrăm demersurile completându-le cu propria înțelegere și interpretare a unui concept complex, pornind de la provocările pe le înfruntă analiza temeinică a sintagmei derivate din faptul că obiectul de studiu *criminalitate organizată* nu întrunește un consens asupra conținutului său. Demersul este dificil datorită greutății de a translaata conceptul de criminalitate organizată dintr-un construct eterogen cultural, social și politic într-un concept științific. Cu ajutorul definițiilor alese spre exemplificare, elaborate de

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

FILIP

Rezumat

Otilia

organizații internaționale, cercetători ai domeniului ori organizații profesionale, urmărim caracteristicile generale de definire ale conceptului și fixăm elementele sale cheie de definire. Pornind de la acest schelet al conceptului, care ne ghidează până inclusiv către tema cercetării de teren a tezei noastre, prezentăm, în subcapitolul următor, teorii și modele explicative ale criminalității organizate.

Valorificând vocația de interdisciplinaritate a sociologiei² folosim, în această secțiune a tezei, cinci modele-cadru de explicare a criminalității organizate, primele patru după o clasificare de referință în lucrările de specialitate, iar ultimul constituind completarea noastră la teoriile și modelele explicative analizate. Parcurgem astfel modelul politic, modelul economic, modelul social și cultural, modelul holistic și modelul noologic, pentru fiecare dintre acestea avansând puncte proprii de vedere pe care le constituim în enunțuri cu grad diferit de generalitate, grupându-le în partea de concluzii a fiecărui model-cadru.

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

Rezumat

Otilia FILIP

Punctual, arătăm cum modelul politic descrie condițiile de apariție și dezvoltare a criminalității organizate în funcție de capacitatea statelor de a asigura funcționarea și eficiența instituțiilor legitime, bunăstarea economică și securitate socială. Modelul economic, pe de altă parte, ia în considerare trei perspective: mecanismul cerere – ofertă, antrepriza criminală și managementul riscului în activitățile de criminalitate organizată, în timp ce modelul social și cultural pune în lumină importanța rețelelor etnice și a rețelelor sociale. Modelul holistic încearcă să combine factorii politici, economici, sociali și strategici atât la nivel intern cât și internațional subliniind natura dinamică a criminalității

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

FILIP

Rezumat

Otilia

organizate. În fine, modelul noologic reprezintă propunerea noastră asupra înțelegerii, dintr-o perspectivă nouă, a criminalității organizate. Avându-și originea în sistemul de *sociologie noologică* al profesorului Ilie Bădescu, construit pe o fundație spirituală, modelul integrează și reinterpretează abordările anterioare prin raportarea la un reper unic a întregului ansamblu de factori politici, economici, culturali, sociali și strategici reunind nivelul individual, social și global, axiologia și patologia, interacțiunea și controlul într-o paradigmă nouă post – modernistă.

Interesul pentru relaționarea teoriilor expuse cu eforturile practice de limitare a fenomenului de criminalitate organizată dar și rigoarea logică de parcurgere a cadrului juridic și a instituțiilor de combatere a criminalității organizate transfrontaliere, pentru o mai bună armonizare cu etapa ulterioară a demersului nostru, este motivația capitolului al II-lea, în care parcurgem mai multe paliere de reglementare normativă, dinspre perspectiva internațională largă spre cea regională europeană și sud – est europeană, respectiv națională, locală. Astfel, la nivelul palierului global analizăm reglementări internaționale de referință precum *Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate*, organisme internaționale specializate precum *Oficiul Națiunilor Unite împotriva Drogurilor și a Criminalității* și organizații internaționale de profil cum este *Organizația Internațională de Poliție Judiciară*. La nivelul palierului european explorăm cadrul legislativ al Uniunii Europene și parcurgem principalele atribuții ale organizațiilor regionale relevante: *Oficiul European de Poliție*, *Rețeaua Europeană Judiciară*, *Grupul Operațional al Șefilor de Poliție Europeni*, *Centrul European de Monitorizare a Drogurilor și a Dependenței de Droguri*, *Oficiul European de Luptă Antifraudă*, *Agenția europeană pentru gestionarea cooperării operaționale la frontierele externe ale statelor membre ale Uniunii Europene*. În aceeași secțiune inserăm un prim studiu de caz, susținut și de implicarea profesională personală directă în domeniu, într-o perioadă care se întinde pe cea mai mare parte a primului deceniului din acest secol, referitor la eforturile regionale sud – est europene de combatere a criminalității organizate. În ultima parte a capitolului descriem și analizăm legislația și reglementările juridice din România.

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

Rezumat

Otilia FILIP

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

FILIP

Rezumat

Otilia

Travaliul acestei secțiuni se continuă firesc cu obiectul capitolului al III-lea, în care urmărim dinamica și evoluția criminalității organizate de la nivel național, analiză pe care o efectuăm cu ajutorul datelor statistice și al cazuisticii din perioada 2006 – 2010 pentru câteva tipuri de infracțiuni relevante pentru fenomenul criminalității organizate, și anume: traficul de persoane, traficul de droguri, criminalitatea economico – financiară și criminalitatea cibernetică. Grupăm datele colectate astfel încât să susțină analiza longitudinală a fiecărei categorii de infracțiuni selectate după o grilă care să cuprindă caracterizarea generală a fenomenului, descrierea sa în raport cu anii anteriori, analiza cantitativă și calitativă a datelor statistice, tendințe și evoluții în viitor. În secțiunea referitoare la traficul de persoane includem cel de-al doilea studiu de caz al lucrării noastre, referitor la cauzele acestui fenomen în România și în statele din sud – estul Europei, și în acest caz, rigoarea științifică fiind sprijinită de experiența noastră profesională. Concluziile acestei secțiuni sintetizează aspecte relevante ale criminalității organizate din România la momentul actual și fac trecerea către cercetarea sociologică de teren care constituie obiectul unui întreg capitol următor.

Cercetarea propriu – zisă este precedată de un capitol dedicat criminalității organizate și corupției, în care reluăm și analizăm ideea conexiunii frecvente a celor două infracțiuni, punând în lumină așa-numitele sindroame ale corupției din perspectiva oportunităților și instrumentelor folosite de criminalitatea organizată.

Ideea cercetării de teren a apărut încă din faza inventarierii unui număr important de definiții pentru obiectul nostru de studiu, ocazie cu care am remarcat proximitatea frecventă a celor două concepte, *criminalitate organizată* și *corupție*, deopotrivă în enunțuri aparținând unor organizații sau instituții cât și în studiile de specialitate. În continuare, am identificat asocierea în analiza longitudinal istorică asupra criminalității organizate din România și am remarcat prezența persistentă a tandemului în cotidianul vieții politice așa cum este el reflectat de media. De aici, nevoia de a explicita printr-un studiu dedicat, de specialitate, conexiunea criminalitate – organizată corupție și a analiza cauzele și dinamica acestei relații. Structura cercetării evidențiază în detaliu motivațiile pentru un astfel de studiu, înfățișează metodologia cercetării începând cu obiectivul acesteia, metodele și instrumentele de cercetare sociologică folosite, alegerea grupului țintă și încheind cu definirea operațională a conceptelor. Datele rezultate sunt cristalizate într-o secțiune referitoare la percepția generală asupra relației dintre criminalitatea organizată și corupție la nivel național, o alta referitoare la criminalitatea organizată, corupția și sectorul public și, în fine, o secțiune despre criminalitatea organizată, corupția și sectorul privat. Subcapitolul care cuprinde analiza aferentă sectorului public este, la rândul său, sistematizat în câteva domenii: poliție, justiție,

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

FILIP

Rezumat

Otilia

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

Rezumat

Otilia FILIP

vamă și administrație. Studiul se încheie cu un capitol dedicat concluziilor și recomandărilor.

Demersul de elaborare a lucrării se încheie cu un capitol în care, balanța între abordarea teoretică și aplicabilitatea practică a prezentei lucrări înclină, în mod declarat, în favoarea celei din urmă. Astfel, perspectiva teoretică, cu păstrarea atributelor sociologiei de știință explicativă, comprehensivă și evaluativă, s-a constituit în suportul necesar pentru emiterea unor enunțuri, cu un anumit grad de generalizare și aplicabilitate pentru domeniul specializat de studiu al criminalității organizate. Cum însă, *o societate care să fie emanația completă a rațiunii este o iluzie la fel de mare ca și aceea care ne face să credem că societatea modernă se construiește și se organizează pur și simplu prin decrete și legi juridice*³, am considerat că finalitatea acestei teze este cercetarea cât mai aproape de realitate a problematicii, sublinierea vulnerabilităților identificate și oferirea, în acest fel, a unui suport pentru viitoare politici în domeniu ori viitoare acțiuni în plan social, economic, legislativ și politic.

Relaționarea dintre criminalitatea organizată și corupție este prezentă, în opinia noastră, în diferite grade, în toate societățile moderne, prima neputând să se dezvolte și să prospere în afara celei din urmă. Este și întrebarea de la care am pornit în derularea studiului sociologic de teren, cu atât mai mult cu cât, în ciuda unei percepții generale agreeate, au existat și voci, extrem de puține, dar aparținând unor reprezentanți din instituții ale statului însărcinate cu combaterea celor două tipuri de infracțiuni, care și-au exprimat îndoiala cu privire la existența unor conexiuni între criminalitatea organizată și corupție sau a relevanței acestora. Punctul nostru de vedere, în acord cu cel al profesorului Pavel Abraham, coordonatorul tezei, este că, în ceea ce privește criminalitatea organizată, aceasta *își elaborează de multă vreme strategii de accedere la putere prin forme legale, oferta grupurilor criminale de corupere depășind, se pare, un cadru politic aflat în perioada timpurie de dezvoltare democratică [...]* Domeniile de interes ale grupurilor organizate sunt susținute prin corupție. Studiul sociologic pe care

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

FILIP

Rezumat

Otilia

l-am realizat, dincolo de identificarea conexiunilor în cauză, țintește spre oferirea unor posibile soluții care să contribuie la efortul de diminuare a efectului distrugător pe care asocierea criminalitate organizată - corupție o are asupra statului și asupra societății.

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

Rezumat

Otilia FILIP

Oportunitatea desfășurării studiului de pe poziția profesională deținută în prezent, de sociolog la Direcția Generală Anticorupție se constituie în valoare adăugată cercetării prin calitatea grupurilor țintă și accesul la reprezentanți avizați ai instituțiilor implicate în gestionarea celor două infracțiuni. Menționăm aici că studiul a fost publicat pe site-ul oficial al DGA, în luna decembrie 2011, cu mențiunea că acesta exprimă interpretările și opiniile proprii autorului său⁴. Nu în ultimul rând, cercetarea răspunde unei nevoi de materializare și sintetizare a percepțiilor publicului față de tema abordată oferind un fundament științific, sociologic, chiar dacă embrionar, răspunsului spontan, empiric la întrebarea: *există o relație între criminalitatea organizată și corupție?*

Prezentul studiu nu poate acoperi, din rațiuni obiective, anvergura unui proiect de cercetare la nivel național. Cu toate acestea, instrumentele de cercetare sociologică folosite, modalitatea de eșantionare și calitatea respondenților permit desprinderea unor concluzii care constituie deopotrivă fundamente pentru îmbunătățirea politicilor în domeniu și premisele pentru un studiu de anvergură națională.

Obiectivul general al studiului este punerea în evidență, cu instrumente științifice de cercetare sociologică a conexiunilor dintre criminalitatea organizată și corupție.

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

FILIP

Rezumat

Otilia

Obiectivul specific al studiului este realizarea unei analize sociologice cantitative și calitative a cauzelor și a dinamicii acestei relații prin:

- identificarea cauzelor și a factorilor care conduc la folosirea corupției de către criminalitatea organizată în relație cu sectorul public, ca și impactul asupra instituțiilor relevante din acest sector și asupra societății în general;
- identificarea celor mai bune practici de prevenire și combatere a contactelor sau relaționării între oficialii din aceste sectoare și infractori;
- identificarea unui cadru de evaluare a tendințelor în ceea ce privește relația dintre criminalitate organizată și corupție.

Proiectul este rezultatul unei analize sistematice și funcționale bazate pe opinia experților care își desfășoară activitatea în domeniile de referință. Cercetarea sociologică pornește de la ipoteza că nu există criminalitate organizată în absența corupției, punând totodată în evidență vulnerabilități instituționale deopotrivă la corupție și criminalitate organizată. Conexiunile dintre criminalitatea organizată și corupție sunt identificate printr-o analiză de corelație care nu implică în mod necesar efecte cauzale.

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

Rezumat

Otilia FILIP

Abordarea metodologică a cuprins o dimensiune cantitativă și una calitativă, cu includerea consultării literaturii secundare reprezentată de publicații academice, literatura de specialitate, rapoarte naționale și internaționale privind criminalitatea organizată și corupția, rapoarte ale organizațiilor neguvernamentale. Prin utilizarea unui set de trei metode complementare de cercetare sociologică, și anume sondajul de opinie, interviul semi-structurat și focus-grupul, au fost reduse riscurile conformității.

Unul dintre cele mai nedorite efecte ale sondajului de opinie constă în punerea subiecților în situația de a răspunde unor întrebări pe care nu și le-au pus sau cu privire asupra unor lucruri despre care nu au cunoștințele necesare. Acest efect este sensibil diminuat în studiul de față în care, grupul țintă al sondajului de opinie este rezultatul

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

FILIP

Rezumat

Otilia

eșantionării dirijate, având drept criterii reprezentativitatea persoanelor selectate, reprezentativitatea opiniei expertului, fiind astfel format din specialiști aflați în contact direct cu unul sau altul dintre cele două tipuri de infracțiuni. În acest fel și procentul de răspunsuri raportat la gradul de proximitate al subiecților în raport cu obiectul cercetării este mult mai reprezentativ. În acest tip de grup țintă, cu cât este mai mare gruparea răspunsurilor într-un anumit sens cu atât coeziunea temei cercetate este mai mare. Acest nivel superior de organizare numit *opinie permanentă* este opus *curentelor de opinie*.

Unul dintre punctele forte ale acestui studiu este grupul său țintă. Observațiile care se aduc statisticilor efectuate de diverse organizații internaționale și naționale privind corupția, se referă la calitatea persoanelor respondente. De foarte multe ori, aceste persoane nu au tangență cu domeniul despre care își exprimă părerea, astfel că generalizările făcute, ca urmare a cuantificării răspunsurilor, sunt contestate de experții din domeniu. Prin criteriile de selectare ale participanților la sondajul de opinie, la interviul semi-structurat și la focus-grup am urmărit eliminarea, pe cât posibil, a acestei erori de eșantionare. Criteriile de selectare a participanților la cercetarea sociologică au fost: desfășurarea directă a activității profesionale fie într-unul dintre domeniile de studiu, fie în imediata proximitate a acestuia, fie deținerea unei experiențe relevante în unul, altul sau ambele domenii. În total au fost chestionate și intervievate 180 de persoane din București și din cele 41 de județe ale țării.

Studiul a permis desprinderea unor concluzii care, asociate cu rezultatele demersului teoretic al tezei, au condus la enunțuri cu un anumit grad de generalitate și au permis recomandări și propuneri. Astfel, prezenta cercetare a relevat un înalt nivel de percepere (97%) a conexiunilor dintre criminalitatea organizată și corupție.

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

Rezumat

Otilia FILIP

Corupția oferă oportunități pentru criminalitatea organizată, care sunt gata de a fi exploatate de către grupurile infracționale. Mai mult de două treimi dintre respondenții la chestionarul de opinie (79%) au apreciat că o mare parte a actelor de corupție este cauzată de criminalitatea organizată. Ca urmare, criminalitatea organizată și corupția se

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

FILIP

Rezumat

Otilia

întrețin una pe alta, iar atunci când criminalitatea organizată dobândește o poziție dominantă, corupția din sectorul public are toate șansele să crească.

Atât contextul socio-cultural cât și cel psiho-social și personal sunt factori importanți în propensiunea oamenilor către corupție. Astfel, reducerea deopotrivă a micii și marii corupții este un mijloc important de creștere a rezistenței în fața tentativelor de influențare dinspre criminalitatea organizată.

Studiul a evidențiat faptul că sunt numeroase situațiile în care criminalitatea organizată se folosește de slăbiciunile instituțiilor statului. Criminalitatea organizată și corupția au în comun lipsa mecanismelor puternice de control ale statului și ale societății civile. *Cumpărarea* protecției de la stat este o condiție esențială pentru dezvoltarea criminalității organizate. Interferența mediului politic a fost văzută ca un factor potențator de dezvoltare a corupției în relație cu criminalitatea organizată (cu o pondere de 79% pentru autoritățile publice locale, 58% pentru structurile vamale, 53% pentru justiție și 51% pentru poliție). Cu cât este mai înalt și mai frecvent nivelul de interferență a mediului politic cu sectorul public, cu atât corupția și criminalitatea organizată vor fi mai ridicate. Criminalitatea organizată poate influența statul prin blocarea sau emiterea unor reglementări legislative în folosul propriu (frauda prin lege). Minimalizarea riscului este o prioritate pentru membri importanți ai crimei organizate. Acest obiectiv poate fi atins prin construirea unei protecții politice, prin intermediul finanțării campaniilor electorale, stabilirea unor legături sociale sau de rudenie, mituire.

Rezultatele arată că, nivelurile de criminalitate organizată și corupție din sectorul public sunt determinate esențial de calitatea instituțiilor cheie ale statului: poliție, justiție, vamă, administrație. Măsurarea gradului de vulnerabilitate la corupția generată de criminalitatea organizată a evidențiat o ierarhie în care structurile Ministerului Finanțelor Publice sunt cele mai vulnerabile (92% *în măsură mare și foarte mare*), urmate de autoritățile publice locale (82,5%) și structurile MAI (68%). Niveluri de peste 50% înregistrează guvernul (55,9%), Ministerul Justiției (55,8%) și Ministerul Public (50,7%).

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

Rezumat

Otilia FILIP

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

Otilia

FILIP

Rezumat

Independent de palierul instituțional se situează factorul uman a cărui calitate, cu cât este mai scăzută cu atât este mai ridicat nivelul conexiunii criminalitate organizată - corupție. Cele două niveluri se condiționează unul pe celălalt astfel că, printr-un efect de *feed – back*, nu numai o resursă umană de bună calitate contribuie la niveluri scăzute de vulnerabilitate, dar și întărirea capacității statului de a preveni și controla criminalitatea organizată elimină un impediment major în dezvoltarea calității resursei umane. Riscul extrem de disfuncționalitate la cele două niveluri, semnalat în literatura de specialitate sub denumirea de *stat captiv*, nu s-a regăsit în rezultatele cercetării.

O bună funcționare a sistemului de poliție și justiție și calitatea serviciilor oferite de acestea sunt indicatori semnificativi ai corupției și au efect descurajator asupra criminalității organizate. Cele două sisteme sunt, în opinia respondenților, în egală măsură, responsabile pentru prevenirea și combaterea corupției la nivel național. Un sistem independent, corect aplicat și predictibil își poate îndeplini rolul de garant al statului de drept și asigură că toți cei care încalcă legea sunt pedepsiți. Funcționarea unor structuri speciale anti-corupție și anti – criminalitate organizată conduce la scăderi semnificative ale celor două infracțiuni. DGA este văzută ca instituția competentă din MAI, din acest punct de vedere (89%). Resursele alocate, personalul suficient, integru, bine pregătit și bine retribuit constituie premise pentru rezultate mai bune în lupta împotriva corupției.

Există o corelație puternică între independența sistemului de justiție și corupția percepută din acest sistem. Lipsa de predictibilitate a reglementărilor în sistem este corelată cu niveluri înalte ale corupției generate de criminalitatea organizată. Independența și integritatea sistemului de justiție este cel mai important factor predictiv al extinderii criminalității organizate. Deoarece o mare parte a corupției implică oficiali și oameni politici de rang mediu și înalt, condiția pentru reprimarea acestor comportamente infracționale este încrederea în sistemul de justiție, singurul competent să decidă că membrii guvernului nu acționează în afara legii. Cu cât dependența de și imunitatea funcționarilor publici la interferențele politice este mai mare cu atât corupția este la nivel mai înalt. Procedurile greoaie sunt o barieră în accesarea serviciilor sistemului de justiție. Niveluri înalte de corupție se corelează cu complexitatea procedurilor.

Structurile vamale joacă un rol cheie în prevenirea infracțiunilor specifice și, ca urmare, se află în atenția crimei organizate. Cu cât eficiența structurilor vamale este mai scăzută cu atât mai mare este nivelul crimei organizate și reciproc, înalta calitate a serviciilor vamale este asociată cu niveluri scăzute de corupție. Structurile vamale au înregistrat cele mai înalte niveluri de percepție a corupției și cele mai scăzute eforturi de combatere a fenomenului. Studiul a pus în evidență și percepția existenței unor rețele

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

FILIP

Rezumat

Otilia

organizate după modelul infracțional în interiorul sistemului, rețele care facilitează angajarea prin mijloace ale

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

Rezumat

Otilia FILIP

corupției și perpetuarea acestor practici. Lipsa de transparență, lipsa sau ineficiența controalelor, lipsa formelor de instruire și perfecționare profesională sunt factori percepuți ca facilitatori ai corupției în structurile vamale.

Niveluri înalte de corupție sunt asociate și cu abuzul de putere discreționară în oferirea de contracte cu statul către sectorul privat. Independența funcționarilor civili este relaționată cu calitatea înaltă a birocrației. Cu cât meritocrația este mai scăzută cu atât corupția este mai ridicată. Cu privire la infracțiunile legate de anumite firme private, gradul până la care este folosită corupția pentru facilitarea unor infracțiuni nu este suficient de clar. Conform celor care și-au exprimat opinia, corupția este folosită ca un instrument suplimentar de optimizare a eficienței și profitabilității activităților ilegale ale *gulerelor albe*acompaniate de abuzul de putere și de folosirea unor rețelele personale pentru obținerea unor profituri foarte mari.

În absența unei estimări a costurilor globale ale corupției, nu există date care să indice proporția costului care să reprezinte corupție generată de criminalitatea organizată. La costurile care derivă din această relaționare și care privesc sectorul public s-ar adăuga costurile care privesc sectorul privat și piața legală a bunurilor. Prin corupție și intimidare, criminalitatea organizată a penetrat, în situații punctuale, sectorul afacerilor legale, desfășurându-și propriile afaceri prin folosirea unor companii onorabile deja înființate, coruperea sau șantajul unor manageri sau angajați ai acestor companii sau prin înființarea propriilor firme cu aparență de legalitate.

Din perspectiva antreprizei orientate spre profit, motivele pentru care criminalitatea organizată folosește corupția cuprind facilitarea desfășurării infracțiunilor, câștigarea licitațiilor publice, asigurarea transportului și livrării mărfurilor, protejarea bunurilor obținute din activitățile ilegale, protejarea unor membri importanți ai grupului. În acest sens, Oficiul European de Poliție arăta că este posibil ca grupurile de crimă organizată de pe teritoriul UE să fi identificat ținte din administrație, structuri de aplicare

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

FILIP

Rezumat

Otilia

a legii și din mediul de afaceri, pe care să le corupă și să le influențeze⁵. Unele grupuri pot folosi intens corupția pentru obținerea unor contracte cu autoritățile locale. Salarizarea relativ scăzută și instruirea neadecvată sunt factori care conduc la creșterea vulnerabilității în aceste sectoare. Aceeași agenție europeană a atras, de asemenea, atenția asupra licitațiilor din sectorul public și asupra coruperii înalților oficiali pentru obținerea unor contracte.

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

Rezumat

Otilia FILIP

Un domeniu care continuă să rămână vulnerabil este sectorul financiar. Folosirea corupției sau a altor instrumente pentru a penetra instituțiile financiare este mai eficientă pentru crima organizată decât pentru proprietari, având în vedere controalele stricte cu care asemenea instituții operează, investițiile tehnice și financiare și preferința liderilor crimei organizate de a păstra distanța de operațiunile ilegale pe care le desfășoară. Crima organizată poate folosi lucrători neglijenți sau corupți pentru a desfășura fraude non-fiscale, cum ar fi creditarea frauduloasă sau deschiderea unor conturi bancare frauduloase. O altă cale de accesare a sistemului financiar de către crima organizată este oferirea unui volum de afaceri și bonusuri atât de importante încât să poată fi cu greu refuzate. Spălarea banilor proveniți din infracțiuni este o activitate cheie pentru care sunt create și dezvoltate relații cu o serie de profesioniști ai finanțelor și cu angajați din sectorul public și privat. Returnările ilegale de TVA aduc câștiguri uriașe fiind adesea facilitate de un număr de companii-tampon care complică circuitul documentelor și disimulează faptul că anumite bunuri sunt trecute de mai multe ori prin același proces de returnare de TVA.

Costurile pe care le suportă societatea în ansamblu nu sunt numai financiare. Criminalitatea organizată se infiltrează în domeniul construcțiilor și al pieței imobiliare căutând un profil legal al activității și câștigând influență economică și, consecutiv,

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

FILIP

Rezumat

Otilia

politică pe lângă posibilitatea de asigurare pe termen lung a bunurilor provenite din infracțiuni. Abilitatea grupurilor de crimă organizată de a se infiltra în economia legală este aproape la fel de amenințătoare la adresa esenței societății democratice pe cât este voința de a folosi violența pentru a-și atinge acest obiectiv.

Rezultatele și concluziile cercetării sociologice conduc către o serie de recomandări care au ca țintă reducerea corupției în general și a corupției generate de criminalitatea organizată, în special. Propunerile noastre pornesc de la înțelegerea potrivit căruia cele două infracțiuni trebuie privite complementar: corupția ca instrument al criminalității organizate și criminalitatea organizată ca etapă de dezvoltare ulterioară a corupției. În această viziune, politicile publice în domeniu ar trebui să fie evaluate pornind de la verificarea eficienței lor (în condițiile în care un întreg sistem sau părți importante dintr-un sistem al statului sunt afectate) și ținând cont de mai multe niveluri de infiltrare ale sectorului public de către criminalitatea organizată. Pentru fiecare dintre acestea, propunem elemente de intervenție care includ, de la caz la caz, unul sau mai multe paliere: de prevenire, de educație și respectiv combatere.

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

Rezumat

Otilia FILIP

La nivel macro-social

Unul dintre instrumentele de prevenire a penetrării statului de către organizațiile criminale rezidă în politicile din domeniul macro-social care ar trebui să fie acompaniate de măsuri pluridimensionale de reducere a sărăciei și de creștere a calității vieții. În acest fel se asigură un fundament sănătos de împiedicare a creșterii insidioase a corupției, proces al cărui pericol de generalizare conduce la instabilitate politică și la creșterea vulnerabilității statului la tentativele de acaparare a acestuia de către crima organizată. O politică importantă a statului ar trebui să fie educația timpurie anticorupție de-a lungul

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

FILIP

Rezumat

Otilia

întregului ciclu de învățământ și, în funcție de vulnerabilități, la locul de muncă, proces care, asumat și urmărit cu perseverență, ar putea schimba, în timp, mentalități și cutume.

Un alt instrument este instituirea unui sistem adecvat de taxe și impozite. Un sistem de taxe și impozite neadecvat sau perceput ca neadecvat nu este numai un stimulent pentru evaziunea fiscală, cu efecte directe asupra bugetului statului, dar și un stimulent pentru corupție.

Cadrul legislativ

În ceea ce privește cadrul legislativ, Raportul GRECO⁶ de Evaluare a României privind incriminările, emis în decembrie 2010, apreciază că acesta este comprehensiv și reflectă în mare măsură cerințele Convenției Penale privind Corupția și ale Protocolului său. Totuși, raportul menționează situații în care sunt necesare îmbunătățiri, cum ar fi aplicarea prevederilor referitoare la darea și luarea de mită și la traficul de influență la toate faptele sau omisiunile unui funcționar public în exercițiul funcției, indiferent dacă se află sau nu în aria de competență a funcționarului. De asemenea, raportul face recomandări de completare a cadrului legislativ privind finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale. Cum prezentul studiu a relevat, există o percepție răspândită privind suspiciunea de finanțare a partidelor politice de către grupuri de crimă organizată, care utilizează strategic această modalitate de asigurare a unor profituri viitoare. Ca urmare, cadrul legislativ și consecutiv, cadrul instituțional referitor la finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale ar trebui modificat, în paralel cu eventuale evaluări, modificări, completări ale unor reglementări conexe.

În același timp este necesară folosirea mai intensă a instrumentelor și mijloacelor penale în vigoare împotriva corupției, fără a pierde din vedere mijloacele administrative. De

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

Rezumat

Otilia FILIP

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

Otilia

FILIP

Rezumat

altfel, din perspectiva practicienilor, o redefinire a infracțiunilor penale (extrem de numeroase în Codul Penal) și aplicarea constantă și riguroasă a sancțiunilor disciplinare și administrative ar permite delimitarea necesară pentru ca faptele de natură penală să rămână cele de gravitate ridicată.

O corelare a strategiilor anticorupție existente ca și asigurarea intervalului de timp necesar atingerii obiectivelor și rezultatelor acestora, urmată de evaluările corespunzătoare ar permite continuarea demersurilor dinspre etapele deja parcurse către cele viitoare, cu valorificarea celor mai bune rezultate și regândirea unora dintre abordări pe baze noi, conforme trendului problematicei în domeniu.

La nivel instituțional

Criminalitatea organizată nu se poate dezvolta fără sprijinul unor instituții slabe ale statului. Identificarea vulnerabilităților la corupția generată de criminalitatea organizată în fiecare sector cu evidențierea mecanismelor corupte, aplicarea fermă a măsurilor de reducere dramatică a acestora, crearea unor mecanisme de control la instituțiile care nu beneficiază de acest lucru sau aplicarea consecventă a acestora acolo unde ele există și fixarea unor standarde înalte (coduri de conduită, teste de integritate, avertizorii de integritate) reprezintă condiții sine-qua – non pentru o îmbunătățire reală a capacității de luptă împotriva conexiunii celor două fenomene.

Responsabilizarea și conștientizarea riscurilor și vulnerabilităților la corupție sunt atribuții nu numai ale unor structuri precum Ministerul Administrației și Internelor, Ministerul Public, Ministerul de Justiție ci și ale instituțiilor cu care aceste ministere colaborează în diverse cazuri punctuale (spre exemplu: păstrarea confidențialității în cazul în care poliția face o solicitare către fisc).

Diminuarea interferenței factorului politic cu activitatea instituțiilor statului în paralel cu demersuri de adoptare a unui cod etic al clasei politice ar avea efecte pozitive atât în ceea ce privește rezultatele obținute de aceste instituții în activitatea lor cât și asupra percepției publicului privind influența factorului politic.

În continuare, este necesară consolidarea instituțiilor cu atribuții în cele două domenii, care au competențe clare, dar separate pe cele două infracțiuni și fructificarea recomandărilor din rapoartele unor organizații internaționale. Apreciem că ar fi utilă identificarea unor modalități noi, de abordare comună a conexiunilor dintre criminalitatea organizată și corupție, cu accent pe infracțiunile din domeniul economico-financiar și spălare de bani. În acest fel ar fi consolidată capacitatea statului de a urmări, identifica,

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

FILIP

Rezumat

Otilia

monitoriza și confisca bunurile provenite din infracțiuni, activitate care ar putea fi stimulată prin alocarea unei părți

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

Rezumat

Otilia FILIP

importante din aceste bunuri poliției și justiției. De asemenea, având în vedere corelațiile rezultate între criminalitatea economico – financiară și criminalitatea organizată, ar trebui avut în vedere și creșterea capacității operaționale a poliției, procurorilor și judecătorilor în cazurile care implică investigații financiare.

Cele mai bune practici în domeniu au demonstrat că statele care au introdus managementul computerizat al cazurilor la nivelul poliției, procurorilor și judecătorilor, sistemele multi-agenții de co-derulare a cazurilor și administrarea computerizată a cazurilor în instanță au gestionat cel mai bine cele două fenomene și conexiunea dintre ele. Asemenea reforme au scăzut vulnerabilitatea la corupția generată de criminalitatea organizată prin folosirea ingineriei organizaționale, eliminarea procedurilor greoaie și prin reducerea abuzului de proceduri și putere discreționară. În acest sens, ar fi utilă alocarea de resurse pentru introducerea și folosirea efectivă a mijloacelor electronice de gestionare a cazurilor care să permită conexiunea dosarelor.

Pornind de la mesajul ONU conform căruia *un sistem de justiție penală solid și funcțional bazat pe aplicarea legii este condiție sine-qua-non pentru acțiunea eficientă împotriva criminalității organizate transnaționale și a corupției*⁷, o serie de măsuri sunt necesare începând cu o reformă a sistemului de justiție care, fie să reconsidere funcționarea unui singur parchet în loc de trei, fie să instituie mecanisme de cooperare eficientă între cele existente.

Cercetarea a pus în evidență necesitatea eliminării practicii neunitare în justiție, controlul ineficient, necesitatea mutării unor sancțiuni dinspre penal spre disciplinar și administrativ, selecția atentă a membrilor sistemului, eliminarea practicilor de creare a unor acte speciale pentru a soluționa litigii penale, acte care au rămas și produc efecte

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

FILIP

Rezumat

Otilia

deschizând porțițe de interpretare și speculații ale legii, supralicitarea expertizelor financiar – contabile, interferența politicului, necesitatea unor mecanisme disciplinare eficiente, introducerea unor sancțiuni mai mari pentru persoanele cu funcții de conducere.

Creșterea numărului personalului din sistemul de justiție, îmbunătățirea pregătirii de tip investigativ pentru procurori, sancționarea corespunzătoare (spre exemplu, până în 2011, în România nu au existat dosare de contrabandă), asigurarea unei logistici satisfăcătoare pentru buna funcționare a sistemului constituie premise de bună funcționare și, deci, scăzută vulnerabilitate a sistemului la corupție.

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

Rezumat

Otilia FILIP

Nu în ultimul rând, trebuie acordată o atenție sporită formatorilor de imagine pentru instituțiile cu atribuții în combaterea corupției și a criminalității organizate. Dincolo de politicile de relații publice ale instituțiilor, pot fi folosiți vectori din cadrul parteneriatului public – privat sau din relația cu societatea civilă.

Natura eminentă conservatoare și reactivă a activității sectoarelor publice și bugetul din ce în ce mai restrâns lasă structurile de specialitate pregătite insuficient în fața noilor amenințări. Cum arătam mai sus, politicile deja familiare și care derivă dintr-o concepție uneori depășită a realității creează sentimentul de confort și eficiență. Schimbările aduse de infracțiuni care nu sunt investigate în mod obișnuit se confruntă cu inerția instituțională și umană. Astfel că, obișnuiți să privim separat cele două infracțiuni, ne este greu să le considerăm împreună. Constrângerile financiare însă, în afară de partea restrictivă pe care o induc, stimulează pentru identificarea unor căi ingenioase, noi de gestionare a infracțiunilor și de promovare a unor politici în cooperare cu partenerii sociali, instituții de stat, sectorul privat, universități, organizații neguvernamentale cu includerea tuturor actorilor într-o strategie comprehensivă.

Strategia de acțiune a poliției trebuie să țină cont de provocări și riscuri pe care să le anticipeze și să pună la dispoziție instrumente care să facă față acestor provocări. Astfel, disparitățile economice între state agravate de efectele crizei economice constituie un teren fertil pentru dezvoltarea conexiunilor dintre corupție și criminalitatea organizată, în statele mai puțin pregătite să gestioneze provocarea. O atenție deosebită ar trebui

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

FILIP

Rezumat

Otilia

acordată reducerii incidențelor și dimensiunilor piețelor informale care oferă oportunități pentru criminalitatea organizată. Cum am văzut în rezultatele cercetării, piețele emergente, potențial generatoare de mari profituri (energie, infrastructură, minerale rare, deșeuri toxice) stimulează implicarea crimei organizate și afectează piața legală. Schimbările demografice (îmbătrânirea populației) sunt un factor favorizant pentru migrația forței de muncă și, o dată cu ea, a traficului de persoane și a migrației ilegale. Instabilitatea politică a statelor din vecinătatea UE poate favoriza nașterea unor comunități în diaspora, vulnerabile la influența grupurilor infracționale.

De asemenea, este cunoscut faptul că, lipsa de cooperare dintre instituții este exploatată de criminalitatea organizată, care caută breșe de penetrare folosind corupția. De aceea este necesară încurajarea cooperării și extinderii investigațiilor în plan transfrontalier.

Cooperarea cu societatea civilă și media

Atragerea societății civile este un element cheie. Eficiența sistemului de justiție în combaterea corupției și a criminalității organizate se bazează și pe sprijinul și voința societății civile de a colabora cu structurile de implementare a legii. Construirea încrederii publicului în

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

Rezumat

Otilia FILIP

sistemele de poliție și justiție înseamnă mai întâi prezentarea unor rezultate tangibile ale reformelor de succes ale sistemului. Înalții reprezentanți ai sistemului trebuie să fie în afara oricăror suspiciuni ale publicului, să aibă standarde etice înalte și să adopte proceduri stricte. Și într-o asemenea situație, voința politică și capacitatea de a implementa reformele este o precondiție pentru construirea încrederii publicului. Reformele sistemului de justiție trebuie să se bucure de sprijinul celorlalte instituții cu competențe în domeniu. De o egală importanță este construirea legăturilor între sectorul public și actorii societății civile. Informarea publicului, campaniile de educare, consolidarea culturii organizaționale sunt catalizatori care contribuie la reducerea efectului patologic, pernicios al criminalității organizate și al corupției în societate. Parteneriatul public – privat este un veritabil forum pentru înțelegerea conexiunilor, conștientizare, și dezvoltarea vigilenței.

CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

O perspectivă sociologică

TEZĂ DE DOCTORAT

Otilia

FILIP

Rezumat

Rolul media ar trebui dezvoltat și potențat. Cu cât activitatea media de prezentare a rezultatelor, politicilor și eforturilor în domeniu este mai intensă, cu atât nivelul de corupție va fi mai scăzut. Informarea constantă și în măsură suficientă este o forță importantă de control în programele anti-corupție.

De un real impact apreciem că ar fi un proiect de anvergură de educare al societății, în care cetățeanul să fie instruit și conștientizat să raporteze la poliție cazurile pe care le consideră suspicioase sau în afara legii.

Derularea prezentului studiu a pus în evidență faptul că nu există suficientă informație pentru a identifica cu acuratețe trendurile privind relația dintre criminalitatea organizată și corupție. Dezvoltarea unei analize calitative la nivel național, cu implicarea tuturor actorilor guvernamentali și a actorilor neguvernamentali relevanți, a conexiunilor dintre criminalitatea organizată și corupție ar fi un factor fundamental în îmbunătățirea înțelegerii naturii și dinamicii acestora. Consolidarea și capacitatea unei structuri care să studieze, din perspectivă științifică, corupția din România, care să coopereze și să obțină date de la toate instituțiile relevante ar permite obținerea unui material valoros care ar sta la baza îmbunătățirii substanțiale a eforturilor în domeniu și ar oferi perspectiva instituțională, guvernamentală ca alternativă la studii ale unor organizații neguvernamentale. Indirect, acesta ar submina imunitatea percepută a infractorilor și a stilului de viață asociat, ar conduce la scăderea profiturilor acestora și le-ar afecta abilitatea de a influența organele statului.